

6. *Франко І.* Галицько-руський відпис «Слова о полку Ігоревім» із першої половини ХІХ ст. // *Франко І. Зібрання творів: У 50-ти тт. Літературно-критичні праці (1911-1914).* — Т.39. — К., 1983. — С.287-296.
7. *Франко І.* Історія української літератури // *Франко І. Зібрання творів: У 50-ти тт. Літературно-критичні праці* — Т.40. — К., 1983. — С.7-362.
8. *Франко І.* Літописна основа «Слова о полку Игореве» // *Франко І. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Літературно-критичні праці (1911-1914).* — К., 1983. — Т.39. — С.359-507.
9. *Франко І.* Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. // *Франко І. Зібрання творів: У 50-ти тт. Літературно-критичні праці. (1890-1910).* — Т.41. — К., 1984. — С.194-471.

The article presents a comparative analysis of the researches of «The legend about the Igor's campaign» made by Ivan Franko and Ivan Ogienko. Particularly, it was traced I. Franko's and I. Ogienko's main scientific directions in the work on the chronicle, their motives and results of the researches.

Key words and word-combinations: truth fullness, authorship, comparative analysis, historical basis, «The legend about the Igor's campaign».

Отримано: 14.08.2007 р.

УДК 341.33 «1918-1920» (477.43) (092)

Анатолій Трембіцький

Хмельницький міський відділ Центру дослідження історії Поділля та Південно-Східної Волині Інституту історії України НАН України

І.ОГІЄНКО ТА Є.СІЦІНСЬКИЙ — ЧІЛЬНІ ДІЯЧІ ПОДІЛЬСЬКОГО ТОВАРИСТВА УКРАЇНСЬКОГО ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА

У статті висвітлено проблеми співпраці чільних діячів Подільського Комітету Українського Червоного Хреста Івана Огієнка та Євфимія Сіцинського в період визвольних змагань українського народу (1917-1920).

Ключові слова та словосполучення: Іван Огієнко, Євфимій Сіцинський, Червоний Хрест, Поділля

В українській історіографії 20-х р. ХХ — початку ХХІ ст. діяльність Подільського Комітету Українського Червоного Хреста в 1918-1920 рр. висвітлювалася тільки у загальних оглядах діяльності Українського Червоного Хреста. Тривалий час інтерес до діяльності Подільського Комітету та його діячів обмежувався оприлюдненням знаними істориками та краєзнавцями О.Головком [1], А.Крисськовим [2], С.Кармалюком [3], О.Завальнюком [4], С.Борисевичем [5], О.Алтуховою [6], А.Трембіцьким [7] та іншими нечисленних, переважно стислих краєзнавчих розвідок. Коротке фрагментарне гасло про діяльність Подільського Комітету УЧХ в період визвольних змагань українського народу 1917-1920 рр. подано в «Енциклопедії українознавства» [8]. Деякі документи, що розкривають багатогранну діяльність І.Огієнка, як посадовця Української Народної Республіки,

були презентовані на виставці «Подвижник національної ідеї» в Музеї історії релігії (2007) [9]. Тому нами в рамках дослідної програми «Видатні постаті Поділля» Центру дослідження історії Поділля Інституту історії України НАНУ, подаються деякі нові аспекти співпраці чільних діячів Подільського Комітету УЧХ І.Огієнка і Є.Сіцінського.

У 1918 р. з ініціативи Всеукраїнського з'їзду лікарів у Києві подала на базі існуючих на Україні місцевих товариств Російського Червоного Хреста національна форма організації Український Червоний Хрест (УЧХ), з такими самими завданнями, що й Міжнародний Червоний Хрест. Організаторами і співголовами створеного Центрального Комітету УЧХ були відомі українські лікарі Є.Лукаевич (1871-1929) і В.Матюшенко (згодом голова Закордонного бюро УЧХ). УЧХ співпрацював з Міжнародним Комітетом Червоного Хреста в Женеві, у якому представником від УЧХ був Євген Бачинський, український консул у Швейцарії, в подальшому релігійний діяч і з 1955 р. єпископ Української Автокефальної (собороправної) Церкви. Перші представництва УЧХ за кордоном були створені у Відні, яке очолив А.Окопєнко та у Белграді – Д.Дорошенко [8]. До речі, професор Д.Дорошенко деякий час викладав у Кам'янець-Подільському державному українському університеті і, як відомий громадсько-політичний і культурний діяч, урядом УНР був направлений 10 квітня 1919 р. у складі комісії для закупки в Празі друкарні для університету. Через різні причини більше в Україну не повернувся. Урядом України його було призначено головою місії УЧХ на Балканах з осередком у Белграді, де займався репатріацією українських військовополонених [2, с.38-39].

Український Червоний Хрест активно розпочав свою працю і вже через рік отримав визнання Міжнародного Червоного Хреста, про що газета «Стрілець» у жовтні 1919 р. писала: «Вперед» доносить з Відня, що днем 1 вересня офіційально визнано «Укр.[аїнський] Червоний Хрест» [10]. У 2008 р. Національне Товариство Червоного Хреста України відзначає своє 90-річчя. У зв'язку з приближенням такої знаменної дати Товариства Червоного Хреста України, варто згадати і тих, хто стояв біля витоків творення та становлення представництва Червоного Хреста на Поділлі у дуже складний для України час у 1919 р. Серед них були І.Огієнко, Є.Сіцінський, В.Чехівський, К.Солуха та ін.

Так, перебуваючи в Кам'янці-Подільському і будучи ректором Кам'янець-Подільського державного українського університету, професор І.Огієнко в червні 1919 р. став одним із ініціаторів проведення зборів щодо утворення Кам'янець-Подільської філії Українського Товариства Червоного Хреста. На установчі збори були запрошені такі відомі люди міста Кам'янця-Подільського, як професор Біднов з дружиною, протоієрей Сіцінський, лікарі Верховський, Гудзій і Солуха, Грінченко, Туровіч, Гольденберг, Вітвицький, Приходько та члени місцевого товариства Російського Червоного Хреста. У відозві учасників зборів «До українського громадянства», яку підписав голова Подільського Комітету І.Огієнко, говорилося, що, виявляючи свою людяність і гуманізм, УЧХ буде нести свою допомогу всім людям без

виключення, для «Комітету не буде ворогів друзів, для нього тільки будуть жертви війни, хто б вони не були — українці, більшовики, росіяни, євреї й поляки» [11]. Після створення 20 червня 1919 р. на базі існуючого Кам'янець-Подільського відділення місцевого товариства Російського Червоного Хреста Подільського Комітету УЧХ його тимчасову управу-виконавчий орган — очолив І.Огієнко, який розгорнув широку діяльність [3, с.314]. Він, звертаючись до громадян України, писав: «Духовенство й учителі, як взагалі і вся інтелігенція, могли би в цім ділі зробити велику послугу рідній Україні» [11].

Під керівництвом І.Огієнка управа Подільського Комітету виконувала чималий обсяг роботи, сприяла зростанню рядів організації, яка вже наприкінці липня 1919 р. налічувала 255 членів, переважно представників різних груп місцевої інтелігенції. До новоствореного Комітету УЧХ в червні 1919 р. вступила більшість професорів, доцентів, асистентів і лаборантів Кам'янець-Подільського державного українського університету. Серед них відомий історик України, подільзнавець протоіерей Євфимій Сіцінський (1859-1937), голова церковного історико-археологічного товариства, співзасновник «Просвіти», церковного музею старожитностей і державного українського університету, приват-доцент богословського факультету університету, дійсний член Наукового товариства ім. Т.Шевченка та багатьох інших наукових товариств України й Росії, член Кирило-Мефодіївського братства і Ради при Міністрові віро-сповідань. Є.Сіцінський разом з багатьма професорами та викладачами університету ввійшов до Подільського Комітету УЧХ і виконував досить значну суспільну роботу, займався допомогою хворим і пораненим воякам армії УНР, входив до товариства допомоги незалежних студентів, яке збирало і розподіляло кошти серед бідних студентів і вільних слухачів [4, с.64].

22 липня Подільський відділ Товариства УЧХ повідомляв, що при «управі Товариства утворився благодійний відділ, що має метою придбання подарунків для хворих і поранених козаків Української армії, роздачу їх на фронті й по шпиталях, збір білизни, улаштування вистав, гулянок на користь Червоного Хреста», а також запрошувалися до співпраці з Товариством «панночки-гімназистки й студентки» [12, с.6]. Подільський відділ Товариства також просив усіх сестер-жалібниць, що служили «в санітарних установах, різних канцеляріях, так і вільних від посад», подати про себе відомості до управи Товариства, вказавши при цьому, «чи бажає вступити до Української Общини Червоного Хреста» [12, с.6-7]. Крім того, Подільський відділ УЧХ звернувся до всіх «міністерських інституцій і канцелярій» з проханням подати відомості про тих «сестер-жалібниць бувшого «Російського Общества Красного Хреста», які працюють у них [12, с.7]. На це звернення відгукнулася родичка Є.Сіцінського, про це «Трудова громада» писала: «До шпиталю міського самоврядування для військових призначені нові лікарі... жінка лікар Сіцінська-Крижанівська» [13].

В часи української революції та національно-визвольних змагань, член місцевої спілки лікарів К.Солуха продовжував свою лікарську практику і проводив активну просвітницьку роботу. Після визво-

лення Кам'янця Українською Армією в червні 1919 р. його було обрано до складу Комітету допомоги хворим та пораненим козакам і до президії Подільської філії Товариства УЧХ. Його, як представника громадськості Поділля було також запрошено на прийом, який відбувся на честь Головного Отамана Симона Петлюри. Про це відомий український діяч професор О.Мицюк, перебуваючи в цей бурхливий, насичений подіями час у Кам'янці-Подільському, в своїх спогадах «Доба Директорії УНР» (1939), писав, що «другом всіх був Кам'янецький лікар Солуха» [14]. Поруч з Є.Сіцінським, К.Солухою, І.Огієнком активно віддавалися праці відомі державні і місцеві діячі — Г.К.Турович, Ю.А.Гудзій, Г.П.Приходько, Н.І.Величко, Д.Солуха та С.Ф.Русова, яка після лютневої революції 1917 р. активно включилась у процес національно-освітньої розбудови України, стала членом Центральної Ради, видаючи там питаннями освіти і в її складі у 1919 р. переїхала до Кам'янця, де працювала професором українського університету, займалася великою культурно-освітньою та громадською роботою, очолювала національну Раду Українських жінок [15, с.106].

Активними членами Товариства були такі відомі професори, доценти і працівники університету, як І.Огієнко, В.Біднов, М.Грінченко, протоієрей Є.Сіцінський та інші. Службовці університету також брали значну участь у громадському житті, як університету, так і міста, серед них Н.Величко — член управи Подільської філії Товариства УЧХ, секретар Ради Кирило-Мефодіївського Братства і Ради Української Кам'янецької парафії, а Г.Кухар був бухгалтером управи філії Товариства УЧХ. Водночас Подільський Комітет взяв під опіку військовий шпиталі, підшукував для них нові приміщення, відкривав для біженців з Буковини, Волині, Галичини та інших місць України харчові пункти, збирав для хворих і поранених козаків білизну, намагався послабити вплив пошесних захворювань. У цей період «Просвітою» в с. Панівці Кам'янецького повіту було відкрито шпиталі для видужуючих, а на залізничній станції Кам'янця був організований харчово-перев'язочний пункт для покалічених вояків, які прибували з фронту, в дні свят члени Червоного Хреста видавали пораненим скромні, навіть за мірками того часу, подарунки [5, с.132-133]. На жаль, С.Русова у листі до голови Подільського товариства УЧХ І.Огієнка рішуче відмовилася щодо свого призначення сестрою-жалібницею Панівецького військового шпиталю товариства УЧХ, мотивуючи свою відмову неможливістю поєднання роботи в департаменті освіти та в шпиталі [16, с.153].

Разом з місцевою спільнотою лікарів та губернською народною лікарнею були організовані шеститижневі курси для підготовки сестер-жалібниць військового часу, що відкрилися 7 серпня 1919 р. На ці заходи Подільська філія УЧХ використала кошти, які надійшли від голови управи УЧХ І.Огієнка, членів Товариства УЧХ, громадян Кам'янця-Подільського і членів Кирило-Мефодіївського братства [5, с.132-133]. Вже 10 серпня «Трудова громада» видрукувала «сердечну подяку» управи Подільського відділу ЧХ «всім особам, які допомогли справі організації курсів для сестер-жалібниць», серед них були

відзначені голова Кам'янецької спілки лікарів Кіршман, лікарі-навчителі Солуха, Зеленський, Рапопорт та інший «персонал земської лікарні... Особлива подяка пану ректорові... проф. І.Огієнкові за представлення помешкання для слухання лекцій і користування університетським приладдями» [17].

Подільське Товариство УЧХ відчувало гостру нестачу коштів, незважаючи на те, що держава виділила в середині 1919 р. для її діяльності 100 тис. крб., а від головної управи УЧХ надійшло понад 700 тис. крб. З метою виправлення становища за ухвалою управи 6-8 липня 1919 р. в Кам'янці було проведено народне гуляння із збором коштів у фонд Червоного Хреста, що дозволило виручити понад 104 тис. крб., які були використані на фінансування потреб хворих і поранених. Після того, як 15 вересня 1919 р. Директорія призначила І.Огієнка на посаду міністра віросповідань УНР, у сферу діяльності УЧХ все ширше входила церква. Так, за наказом нового міністра всі священники Подільської епархії під час служби Божої повинні були робити обов'язкові збори грошей в фонд Товариства. Це дозволило дещо збільшити надходження коштів для лікарень. Активну участь у цьому взяв протоієрей Є.Сіцінський, який у своїй видрукуваній в подільській газеті «Село» статті «Допоможіть полоненим і інвалідам» [18] звернувся до мешканців Поділля з проханням допомогти усім тим, хто цього потребує. В університетській церкві, де правив протоієрей Євфимій Йосипович, також під його постійною турботою проводився збір коштів на благодійництво, на «червоне яєчко» для дітей сирітських притулків напередодні Великодня. Із зібраних в університетській церкві коштів Подільській філії УЧХ було передано 7655 крб. 11 коп., як писала 29 червня 1920 р. подільська газета «Наш шлях». Найбільше з-поміж 14 православних церков Кам'янця-Подільського [19, с.308-309], приділяючи основну увагу пораненим воякам діючої армії.

Не зупиняючись на досягнутому, Подільська філія УЧХ старалася налагодити зв'язки з Міжнародним Товариством Червоного Хреста. Так, 26 липня 1919 р. до Міжнародного комітету Червоного Хреста у Женеві, до центральних комітетів Червоного Хреста Данії, Англії, Америки, Австралії, Бельгії, Болгарії, Іспанії, Греції, Італії, Голяндії, Німеччини, Норвегії, Румунії, Туреччини, Угорщини, Швейцарії, Швеції і Чехії була відправлена радіотелеграма з проханням допомогти в боротьбі з пошесними хворобами, в т.ч. тифом, адже «на частині України, яка знаходиться під владою Української Народної Республіки... вичерпані запаси медикаментів і санітарного майна, придбання яких на Україні при сучасних політичних обставинах неможливі. Для придбання необхідних медикаментів для боротьби з пошесними хворобами головна управа Українського Червоного Хреста «виряджає за кордон місію Червоного Хреста у Румунію, Італію, Швейцарію і інші держави, на чолі якої призначений голова К.Подільського відділу Червоного Хреста, ректор Університету професор Огієнко» [20]. Крім того, Кам'янець-Подільський відвідав уповноважений Інтернаціонального Червоного Хреста добродій Монтавдан, а в жовтні на Поділля перебувала

місія Червоного Хреста з Женеви, яка привезла значну кількість майна для вояків Української Армії. Тієї ж осені Подільський Комітет УЧХ відкрив притулок для біженців. І.Огієнко та його сподвижники по УЧХ Є.Сіцінський, К.Солуха брали активну участь в організації І з'їзду Українського Товариства Червоного Хреста, який відбувся 9 листопада 1919 р. у Кам'янці-Подільському [3, с.315].

Варто відмітити, що члени Подільського Комітету УЧХ брали активну участь і суспільному житті міста. Так, представники Комітету УЧХ і його місцевих осередків на запрошення Міністерства народного здоров'я і опіки брали 22-24 серпня участь у з'їзді лікарів України, що відбувався в Кам'янці-Подільському, на якому одним із питань розглядалася «справа допомоги військовополоненим і військовокаліченим: а) існуючі для цієї справи установи і їх праця; б) перспектива щодо необхідних заходів у майбутньому» [13].

В аудиторії №1 університету періодично відбувались засідання управи і загальні збори Товариства, активну участь у яких брали І.Огієнко, Є.Сіцінський, К.Солуха, їх організаторські здібності, широка громадсько-просвітницька діяльність допомагали приймати і виконувати рішення в інтересах хворих, поранених, голодних, яких в зайнятому польськими військами Кам'янці було чимало [1, с.36-37]. В університеті відбувалися й засідання Кирило-Мефодієвського братства, членами якого також були І.Огієнко, Є.Сіцінський і В.Чехівський. Вони активно сприяли роботі Подільської філії УЧХ. Так, на своєму засіданні в жовтні 1919 р., члени братства ухвалили, що на «кожних зборах робити складку грошей на користь ранених козаків, що перебувають в Кам'янці... Крім того, поодинокі члени братства збирають гроші серед громадянства», які передано управі Кам'янецького відділу УЧХ [21].

Населення Поділля в своїй масі було явно вороже наставлене проти поляків і зустріло їх повною темрявою — рішуче скрізь і рішуче всі мешканці погасили світло. «Поляки сунули по Кам'янцю, як по вимерлій пустелі», — так описував вступ польської армії І.Огієнко у праці «Рятування України. На тяжкій службі своєму народові» [22, с.23]. Він, як Головноуповноважений уряду УНР, висловив рішучий протест перед зв'язковим польським офіцером, вказавши йому на те, що 21 листопада 1919 р. поляками без дозволу й порозуміння було забране санітарне та господарське майно шпиталю Українського Червоного Хреста в с. Панівцях, в якому дуже велику потребу відчувають поранені вояки української армії. Уже після трьох перших декад перебування частин збройних сил Польщі в Кам'янці-Подільському І.Огієнко видав 11 грудня 1919 р. наказ про створення спеціальної комісії «По справах забору польським військом державного та приватного майна» [22, с.44]. І оскільки реквізіція майна поляками набрала значного розмаху, вже 30 січня 1920 р. І.Огієнко зобов'язав усі референтури протягом 5 днів подати повні й детальні звіти про виявлені «шкоди і непорозуміння, які трапились від військової польської влади, починаючи з 16 листопада 1919 р.». Ознайомившись з ними, І.Огієнко підготував проект протесту уряду УНР до Міністерства

закордонних справ Речі Посполитої, в якому наголошував: «вивіз носить на собі, як це не прикро зазначити, всі ознаки звичайного грабiжництва», а «умови життя, які утворилися в Кам'янці, — це якийсь жахливий мартиролог української ідеї і справи» [16, с.189].

У цей же час велику благодійницьку роботу проводило й Товариство «Просвіта» (голова К.Солуха), яке виділяло значні кошти на утримання дитячого садка для 49 дітей найбідніших мешканців Кам'янця-Подільського. В той же час керівники «Просвіти» дуже багато часу віддавали політичній, адміністративній роботі, а коли Кость Солуха важко захворів, то вирішення питань, якими раніше займалась «Просвіта», взяли на себе інші культурно-освітні та громадські організації — «Союз українок», педагогічне товариство ім. Песталоцці і Червоний Хрест, вони займалися організацією шкільної та дошкільної освіти, проведенням культосвітньої роботи серед жінок, допомагали пораненим воякам. У той же час Товариство «Просвіта», як писала 23 квітня 1920 р. подільська газета «Наш шлях», влаштувало безплатну амбулаторію, утримання якої взяла на себе Подільська філія Товариства УЧХ [23, с.31-34].

Але вже у 30-х роках під час масових репресій, під які неодноразово попадав і Є.Сіцінський, влада, фальсифікуючи дійсний внесок Кам'янець-Подільського українського університету і Подільської філії УЧХ, звинуватила відомих науковців університету і діячів Червоного Хреста в тому, що університет і Товариство представляли собою притулок для цивільної і військової націоналістичної галицької й петлюрівської інтелігенції, що частина цієї інтелігенції залишилася з певними політичними цілями, для боротьби з наступаючими червоними частинами, з радянською владою, що контрреволюційна політична робота йшла по лінії університету, Червоного Хреста і автокефалії, які були центрами усєї контрреволюційної підпільної роботи з обслуговування низів підпільної роботи УНР [6, с.137-138]. Більшовикам було незрозуміло, що відомі представники української інтелігенції, активні діячі Українського Червоного Хреста та Подільського Комітету залишилися в Україні, тільки тому, що дуже любили її і не бажали виїжджати, вони бажали тільки одного — служити своєму народові.

Діяльність Товариства Червоного Хреста сучасної незалежної України широко відома як в самій Україні, так і за її межами. Товариство об'єднує понад три мільйони прихильників та активістів майже у 39000 первинних осередках. Товариство ЧХ України постійно піклується про інвалідів, літніх людей, біженців, дітей вулиць, потерпілих від стихійного лиха, аварій та катастроф. Визнанням авторитету України у світовому червонохресному русі стало обрання 25 листопада 1997 р. і повторне обрання 8 листопада 2001 р. Товариства Червоного Хреста України до складу Правління вищого органу Міжнародної Федерації Товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця. Значною віхою в історії Національного Товариства стало прийняття 28 листопада 2002 р. Закону України «Про Товариство Червоного Хреста України», який визначає його правовий статус, регулює відно-

сини та правові засади діяльності. Згідно з Законом Товариство Червоного Хреста України, як складова частина Міжнародного червонохресного руху, є всеукраїнською добровільною громадською гуманітарною організацією і допомагає державі в наданні медичної та гуманітарної допомоги під час збройних конфліктів та в мирний час, бере участь у наданні міжнародної допомоги в разі катастроф і надзвичайних ситуацій, забезпечує медико-соціальну допомогу найменш соціально захищеним верстам населення. Сьогодні Товариство УЧХ виконує свої завдання, виходячи з основоположних принципів Міжнародного руху Червоного Хреста – гуманності, неупередженості, нейтральності, незалежності, добровільності, єдності, універсальності. Товариство ЧХ збирає різні види гуманітарної допомоги від юридичних, фізичних та іноземних осіб, осіб без громадянства, міжнародних організацій для адресатів на території України [24].

На жаль, діяльність Подільського Комітету (відділу, філії) Українського Червоного Хреста в роки визвольних змагань українського народу (1917-1920) ще й досі чекає своїх сучасних українських дослідників.

Список використаних джерел:

1. *Головко О. П.* Огієнко та Український Червоний Хрест (1919 р.) // Духовна і науково-педагогічна діяльність І.П.Огієнка в контексті українського національного відродження (до 110-річчя від дня народження). Тези доп. наук.-теор. конф. – К.-П., 1992. – С.36-37.
2. *Криськов А.А.* Діяльність Д.І. Дорошенка в еміграції (20-ті роки ХХ ст.) / / Духовні витоки Поділля: творчі історії краю. Мат. міжн. наук.-практ. конф. – К.-П., Хмельницький, 1994. – С.38-40.
3. *Кармалюк С.П.* Іван Огієнко – голова Подільського відділу Українського Товариства Червоного Хреста // Там само. – С.314-315.
4. *Завальнюк О.М.* Ю.Й.Сіцінський і Кам'янець-Подільський Державний Український Університет // Там само. – С.62-64.
5. *Борисевич С.* Документи Держархіву Хмельницької області як джерело дослідження історії Державного Українського університету у м. Кам'янці-Подільському // Духовна і науково-педагогічна діяльність І.П.Огієнка (1882-1972) в контексті українського національного відродження: Наук. доповіді другої Всеукр. наук.-теор. конф.: До 115 річчя від дня народження. – К.-П., 1997. – С.130-134.
6. *Атхובה О.* Репресовані соратники Івана Огієнка 1933 року // Там само. – С.136-140.
7. *Трембіцький А.* До історії становлення Українського Червоного Хреста на Поділлі (Історична розвідка) // Погляд (Хмельницький). – 2003. – №37. – 18 вересня. – С.11; №38. – 25 вересня. – С.11; №39. – 2 жовтня. – С.11; №40. – 9 жовтня. – С.11.
8. *Український Червоний Хрест* // Енциклопедія Українознавства-ІІ. – Львів, 2000. – Т. 9. – С.3446.
9. *Унікальні документи про Івана Огієнка* // Урядовий кур'єр. – 2007. – №11. – 20 січня. – С.16.
10. *Признання Укр. Червоного Хреста* // Стрілець (Кам'янець-Подільський). – 1919. – Ч. 47. – 3 жовтня. – С.1.

11. *До українського* громадянства. Від Подільського Комітету Українського Червоного Хреста // Трудова громада. — 1919. — Ч. 12. — 2 липня. — С.2.
12. *Хроніка* // Трудова громада. — 1919. — Ч. 23. — 22 липня. — С.6-7.
13. *Хроніка* // Трудова громада. — 1919. — Ч. 33. — 9 серпня. — С.7.
14. *Лозовий В.* Кость Солуха — незмінний голова Подільської «Просвіти» // Просвітницький рух на Поділлі (1906-1923 рр.) До 90-річчя Подільської «Просвіти». — К.-П., 1996. — С.63-69; «Просвіта»: історія та сучасність (1868-1998): Зб. мат. та док., присвячених 130-річчю ВУТ «Просвіта» ім. Тараса Шевченка / Упоряд., ред. В.Германа. — К., 1998. — С.130-132.
15. *Конькова Т.І.* Кам'янецький період у громадсько-політичній діяльності С.Ф.Русової // Духовні витоки Поділля: творці історії краю. Мат. міжн. наук.-практ. конф. — К.-П., Хмельницький, 1994. — С.105-108.
16. *Ляхоцький В.П.* Тільки книжка принесе волю українському народові...: Книга, бібліотека, архів у житті та діяльності Івана Огієнка (митрополита Ляріона). — К.: Вид. ім. Олени Теліги, 2000. — 664 с.: іл.; *Листи С.Русової до І.Огієнка від 15 серпня [1919] та без дати* // Державний архів Хмельницької області. — Ф. Р-582. — Оп. 1. — Спр. 15. — Арк. 58-59, 62-63; Центральный державный архив вищих органів влади України. — Ф. 1131. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 30; Спр. 18. — Арк. 24; Спр. 20. — Арк. 70-70 зв.
17. *Лист до редакції* // Трудова громада. — 1919. — Ч. 34. — 10 серпня.
18. *Сіцинський Є.* Допоможіть полоненим і інвалідам // Село (Кам'янець-Подільський). — 1918.
19. *Завальнюк О.М.* Вихідці Поділля-викладачі Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету (1918-1921) // Наук. праці Кам.-Под. держ. пед. ун-ту: історичні науки. — К.-П., 2001. — С.300-318.
20. *Радіотелеграма* до Міжнародного комітету Червоного Хреста у Женеві... // Вісник Української Народної Республіки. — 1919. — Ч. 26. — 26 липня.
21. *В Кирило-Мефодіївському братстві* // Шлях. — 1919. — Ч. 40. — 7 жовтня. — С.4.
22. *Огієнко І.* Рятуння України. На тяжкій службі своєму народові. Вид. 2-е, доп. — Вінніпег: Волинь, 1968. — 96 с.
23. *Лозовий В., Нестеренко В.* «Просвіта» на Поділлі в добу національно-визвольних змагань (1917-1920 рр.) // Просвітницький рух на Поділлі (1906-1923 рр.) До 90-річчя Подільської «Просвіти». — К.-П., 1996. — С.28-40.
24. *Закон України «Про Товариство Червоного Хреста України»* // Урядовий кур'єр. — 2003. — №3. — 9 січня.

In the article are shown problems of collaboration public men of Podolskiy Committee of Ukrainian Red Cross headed by Ivan Ogienko and Evfimij Sitsinsky in period of emancipators competition of Ukrainian people (1917-1920).

Key words and word-combinations: Ivan Ogienko, Evfimij Sitsinsky, Red Cross, Podilya.

Отримано: 15.05.2007 р.